

13.10.2021

Eduskunta
Hallintovaliokunta
hav@eduskunta.fi

Asia: Turvallisuusselontekojen välinen yhteys - toimintaympäristö ja tilannekuva, viranomaisten roolit laaja-alaisessa vaikuttamisessa, viranomaisten välinen yhteistyö ja virka-apu sekä lainsäädännön muutostarpeet

VNS 8/2021 vp

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen, sisäisen turvallisuuden selonteko ja puolustusselonteko on valmisteltu rinnakkain ja valmistelujen välillä on ollut vahva koordinaatio. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon toimintaympäristön analyysi ohjasi hallitusohjelman mukaisesti muiden selontekojen valmistelua. Tästä syystä ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteon toimintaympäristökuvaus on kaikkein laajin. Selonteot sisältävätkin yhteisiä teemoja, joita on selontekokohtaisesti syvennetty. On kuitenkin syytä huomioida, että sama teema tai toimintaympäristössä oleva muutosvoima voi vaikuttaa eri tavoin eri turvallisuusuihin. Lisäksi jotkin toimintaympäristön muutokset ovat relevantteja pääosin tietyn selonteon tarkastelukulmalle. Nämä seikat selittävät sitä, että selontekokohtaisissa tarkasteluissa ja johtopäätöksissä on joitakin eroja. Sisäisen turvallisuuden selonteossa korostuvat arjen turvallisuuteen vaikuttavat muutosvoimat, joista osa liittyy puolustuspoliittisessa tarkastelussa esimerkiksi väestön kriisinkestokykyyn ja maanpuolustustahtoon, kun taas sisäisen turvallisuuden näkökulmasta nämä muutosvoimat konkretisoituvat polarisaatioon, ihmisten turvallisuuden tunteeseen ja siten yhteiskuntarauhaan.

Kaikissa kolmessa selonteossa todetaan, että Suomen ja Euroopan lähialueiden turvallisuustilanne on epävakaa ja vaikeasti ennakoitava. Toimintaympäristökuvauksissa linkittyy globaalien muutosvoimien sekä ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden yhteys. Perinteisten uhkien rinnalle onkin nostettu muun muassa globaalit kehityskulut, vahvistuva suurvaltakilpailu sekä valtiollinen hybridivaikuttaminen.

Selontekojen toimenpidelinjaukset korostavat poikkihallinnollisen yhteistyön merkitystä erityisesti uhkien tunnistamisessa, ennalta ehkäisyssä torjumisessa sekä niihin varautumisessa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Varsinkin hybridivaikuttamiseen varautumiseen liittyen on selonteoissa toisiaan tukevia linjauksia. Selonteoissa nostetaan esiin myös uusiin teknologioihin kuten tekoälyyn, koneautonomiaan, sensoriteknologioihin liittyviä uhkia. Myös avaruusteknologian kehittyminen luo uusia turvallisuusuhkia. Viestintäverkkojen turvallisuuteen ja yhteiskunnan toimintojen kannalta kriittisen infrastruktuurin haavoittuvuuksiin liittyvät riskit ja uhat ovat kasvaneet ja se näkyy yhdensuuntaisesti kaikissa kolmessa selonteossa. Yhteiskunnat ja taloudet rakentuvat enenemässä määrin uuden sukupolven viestintäverkkojen, kuten 5 G:n ja tekoälyn varaan.

13.10.2021

Selonteissa tuodaan esiin useita kehittämistoimia, joilla kehitetään suorituskyykyjä vastata kybertoimintaympäristöstä nouseviin uhkiin.

Sisäisen turvallisuuden selonteko edellyttää yhteisiä valmiussuunnitelmia sekä turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksien ajantasaistamista, huomioiden muuttunut turvallisuusympäristö ja valtiollinen hybridivaikuttamistoiminta. Ennalta ehkäisevästä näkökulmasta selonteon toimenpiteet painottavat yhteiskunnallista luottamusta, turvallisuuden tunnetta ja osallisuutta sellaisina työn kohteina, joilla osaltaan torjutaan myös laaja-alaisen vaikuttamisen eri muotoja ja vahvistetaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta niin arjessa kuin kriiseissä. Puolustuselonteko puhuu kehittyvästä viranomaisyhteistyöstä todeten, että virka-aputehtävät ovat muuttuneet aiempaa vaativammiksi ja aikakriittisemmiksi, mikä edellyttää viranomaisyhteistyön ja lainsäädännön kehittämistä. Selontekokirjausten taustalla vaikuttaa pohdinta, jossa on kartoitettu yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttavia tilanteita, joissa poikkeusolot eivät vielä ole käsillä, mutta joissa viranomaisten toimivaltuudet eivät tilanteen asianmukaiseksi hoitamiseksi ole riittäviä.

Turvallisuusviranomaisten yhteistoiminnalla, tehokkaalla tiedustelulla sekä kehitettävillä yhteisillä valmiussuunnitelmilla, pystytään tulevaisuudessa riittävän aikaisessa vaiheessa puuttumaan mahdollisesti yhteiskunnan toimintakykyä uhkaaviin hybridivaikuttamisen tilanteisiin. Toimintamallien ja yhteistyön riittävyttä hybridiuhkien torjumiseksi on arvioitava kriittisesti. Yhteistyössä on varmistettava, että Suomella on hybridiuhkiin vastaava kattava tiedustelu-, valvonta- ja vaikutuskyyky uhkien ennalta ehkäisemiseksi, paljastamiseksi ja torjumiseksi. Riskinä on ilmiöiden jääminen viranomaisten rajapintoihin.

Varautuminen ja valmius vakaviin, laajoihin ja äkillisiin yhteiskunnan häiriöihin vaatii viranomaisilta ja muilta toimijoilta normaalista poikkeavia toimia tai jopa avun pyytämistä muilta mailta. Yhteiskunnan eri sektoreiden ja toimijoiden välisen laaja-alaisen yhteistyön kautta ylläpidetään kriisinsietokykyä sekä vahvistetaan viranomaisten ja koko yhteiskunnan valmiuksia. Varautuminen, pelastustoimi ja väestönsuojelu ovat keskeinen osa suomalaisen yhteiskunnan siviilivalmiuden järjestelmää ja tärkeä osa kriisinkestävyyttä niin sotilaallisissa kuin muissakin uhkatilanteissa.

Turvallisuusviranomaisten välinen yhteistyö on sujuvaa ja muun muassa rajavartiolainsäädännön kehittäminen on parantanut viranomaisyhteistyön mahdollisuuksia. Yhteistyöllä ei kuitenkaan voida ratkaista viranomaisten resurssipuutteita. Viranomaisten johtovastuut pääosin ovat selkeät. Keskeiset viranomaiset ovat harjaantuneet toimimaan yhdessä ja yhteensovittamaan toimintansa. Suomen kriisijohtamismallista näyttäisivät kuitenkin puuttuvan jäntevät keskus- ja aluetason johtamisrakenteet, jotka mahdollistavat monialaisissa ja nopeissa kriiseissä tehokkaan johtamisen ja toiminnan yhteensovittamisen.

Viranomaisilla tulee olla riittävät toimivaltuudet säädellä valmiuttaan ja käyttää keinovalikoimaansa häiriötilanteissa ennakkoivasti, nopeasti ja joustavasti. Riittävien toimivaltuuksien on oltava käytettävissä jo normaalioloissa. Valtioneuvosto on tunnistanut tarpeen tarkastella valmiuslakia. Sisäasiainhallinnon näkökulmasta keskeistä olisi täsmentää poikkeusolojen määritelmiä niin, että ne kattavat myös sisäisen turvallisuuden vakavan

13.10.2021

vaarantumisen. Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi Puolustusvoimien virka-avusta poliisille ja eräiksi muiksi virka-apua koskeviksi laeiksi (HE 106/2021 vp). Esityksen tarkoituksena on selkeyttää ja ajantasaistaa virka-apua koskeva sääntely vastaamaan nykyisen turvallisuusympäristön muuttuneita vaatimuksia.